

מגילה יג

משה שווערד

1. רש"י מסכת מגילה דף יב עמוד ב

מוכתר בנימוסו היה - בשמות נאין, נימוס - שם בלשון יון. (נערי) + מסורת הש"ס: כעדי + לא גרסינן, אלא הכי גרסינן: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי כו'.

2. מצפה איתן מסכת מגילה דף יב עמוד ב

רש"י ד"ה נערי. עיין בס' מקום שמואל שמקיים הגירסא נערי ופ"י שהוא סי' לשם אמוראים:

3. מהר"ץ חיות מסכת מגילה דף יב עמוד ב

רש"י ד"ה נערי לא גרסינן אלא ה"ג אמר רבב"ח אמר ר"י בן לוי. נ"ב שמעתי ענין אמת ואח"כ מצאתיו בשו"ת מקום שמואל שער התירוץ. דנער"י הוא סימן מן שמות האמוראים המדברים בת"י הקו' דקרי ליה יהודי לרב נחמן נור' יהושע סימנו בסופי תיבות ע דלא היה יכול לסמנו בר"ת י משום דגם ר' יוחנן מתחיל ביו"ד ר סימן לרבא לרבנן ולר' יוחנן סימן י'. אולם רש"י ממאן בגירסא זאת דסימנים לא שייך רק על תירוץ נפרדים משא"כ כאן תירץ ר' נחמן דמרדכי מוכתר בנימוסו אינו מוכן ורק התירוץ דאביו מבנימין ואמו מיהודה הוא הפי' על תי' ר"נ דעי"ז היה מוכתר בנימוס. והנה ידענו דהיכא דיש תי' שונים בסוגיא אזי התירוץ הראשון הוא בלשון אמר ר' פלוני. ובשאר התי' נאמר תיבת אמר לבסוף ר"פ אמר כמו כאן רבא אמר רבנן אמרי. וכבר כ' לעיל בסוף תענית ג"כ בזה. ואם היה כאן תי' ריב"ל אביו מבנימין ואמו מיהודה תי' נפרד היה לו לגרוס רבב"ח בשם ריב"ל אמר. אבל עתה דתי' רבב"ח בשם ריב"ל אינו תי' מיוחד לעצמו רק בא לפרש תי' ר"נ א"כ יוצדק לשון הש"ס אמר רבב"ח אריב"ל בגירסא תיבת אמר קודם וזה מדוקדק מאד בדברי רש"י נערי"י לא גרסינן משום דאין תי' ריב"ל תי' מיוחד אלא ה"ג אריב"ל היינו כיון דל"ג סימן זה של נערי מפני דאין תי' זה מיוחד שוב צריך לגרוס אריב"ל וכו' תיבת אמר קודם שם האומר וזה נחמד ואמת. ...

4. מדרש רבה אסתר פרשה ז פסקה ח

מה אמר להם מרדכי למי שאומר לו מדוע אתה עובר את מצות המלך ר' לוי אמר אמר להם מרדכי משה רבינו הזהיר לנו בתורה (דברים כ"ז) ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ורשע זה עושה עצמו עבודת כוכבים וישעיהו הנביא הזהירנו (ישעיה ב') חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא ולא עוד אלא שאני איסגנטירין של הקדוש ברוך הוא שכל השכטים נולדו בחוצה לארץ וזקני נולד בארץ ישראל אמרון ליה ונימר ליה מיד ויגידו להמן וגו' אמר לון המן אמרון ליה זקנו הלא השתחוה לזקני הדא ה"ד (בראשית ל"ז) ותגשן השפחות וגו' ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו היתב ועדיין לא נולד בנימין אמרין ליה הה"ד ויגידו להמן:

5. דף על הדף מגילה דף יג עמוד א

בגמ': שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי. בשו"ת ושב הכהן (סי' לח) תמה, דאיך נקרא הכופר בע"ז יהודי, והרי גם עכו"ם מצווה על ע"ז. וכתב דאין להוכיח מכח זה דעכו"ם אין מצווה על שיתוף. די"ל דכופר דהכא היינו שמוכן למסור נפשו שלא לעבוד ע"ז וכחנניה מישאל ועזריה ומרדכי משא"כ גוי אינו מצווה על קידוש השם, ע"ש עוד בזה.

6. מהר"ץ חיות מסכת מגילה דף יג עמוד א

גמ' כי הוה פתח בדה"י אמר הכי כל דבריך אחד הם ואנו יודעין לדורשן. נ"ב עי' ריש מדרש חזית וריש קהלת לא ניתנה דברי הימים אלא לדרוש והיינו דבשאר כתבי קודש אף על גב דנתנו לדרוש ואפי' אסתר קי"ל דניתן לדרוש עי' ירושלמי ריש מגילה אבל מ"מ אמרינן בי' אין מקרא יוצא מידי פשוטן אבל בדברי הימים הדרשה הוא עקרית ...

7. ספר שפתי חכמים

"אותה צוים עד כוארה לראות טענה כדין והדיינים מנחוץ וכו'. וברוך אגדה י"ל לפי שהיאור היה יראתם של מלכים מעמדו לנילוס (רס"י שנות ז' י"ז), וכך עשה פרעה עלמו אלהוי (רס"י שנות טס), ולפי"ז הכי פי' ומרד נת פרעה לרחוץ על היאור, ר"ל לנטל שני ע"ז, אי' טל "היאור, כי ואי' יואגן שירדה ג"כ לרחוץ "ונגלוכי נית אציה ר"כ לרחוץ ולנטל ג"כ ממצע מעשה אצ"י פרעה עלמו אלוה, וזזה מדויק לשון "לרחוץ" על "היאור, ולא כתיב לרחוץ "צ"יאוור (ע"י)

8. רש"י מסכת מגילה דף יג עמוד א

לרחוץ - לטבול (לשון) + מסורת הש"ס: [לשום] + גירות.

9. מהר"ץ חיות מסכת מגילה דף יג עמוד א

רש"י ד"ה לרחוץ לטבול לשם גירות. נ"ב ע"י טו"א שהקשה דלכנסה למצות בני נח א"צ טבילה והביא ג"כ כי רש"י כאן סותר עצמו לרש"י (סוטה יב ע"ב) ולדידי קשה יותר דהרי קי"ל (קידושין סב ע"ב) גר צריך שלשה ואיך הועיל לה טבילתה:

10. טורי אבן מסכת מגילה דף יג עמוד א

שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה. פי' רש"י לרחוץ לטבול לשום גירות. לכאורה משמע שטבילה לשם גירות דקני"ל גר צריך טבילה. והא ליתא דזה אינו אלא בבא ליכנוס לקדושת ישראל לצאת מתורת בני נח דהא נפקא ליה הא מדור המדבר שמלו וטבלו כשבאו לקבל את התורה בפ"ב דמס' כריתות (דף ט' ע"א) ובפ' הערל, וה"נ עבד כנעני כשיוצא מתורת ב"נ ובא לכנוס לכלל מצות שהנשים חייבות בהן בעי טבילה כדאמרין בפ"ד דיבמות (דף ט' ע"א). אבל באותו זמן עדיין כולן ה' עליהם תורת ב"נ וטבילה זו למה (נט). ובספ"ק דסוטה (דף י"ב) דרשינן ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור אר"י משום רשב"י מלמד שירדה לרחוץ מגילולי אביה וכה"א אם רחץ ה' את צואת בנות ציון. ופי' רש"י וכה"א שהרוחץ ומתנקה מעונו קרוי רחץ משמע דהא גופיה מה שכפרה בגלולי אביה הוא דמקריית רחיצה:

• טורי אבן מסכת מגילה - הערות דף יג עמוד א הערה (נט)

[דף יג עמוד א] (נט) נ"ב. י"ל כיון שהיו אז כבר לבני יעקב מצות נוספות על ז' מצות מה שנצטוו ע"י עמרם כמבואר בדברי הרמב"ם הלכות מלכים מלבד מצות גיד הנשה: (הגהות ברוך טעם)

11. מרומי שדה מסכת מגילה דף יג עמוד א

ואמר ר' יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה. פי' לא שהיה טבילת גרים כמשמעו, שהרי לא היה אז ענין זה. אלא שדרך בעל עבירה אפילו ישראל, כשנעשה בעל תשובה עליו לרחוץ, כמבואר ביו"ד סי' רס"ח. והראנו רמז לזה בהעמק דבר ויקרא י"ז פסוק ט"ז. וה"נ כשעלה על דעתה להנקות מגילולי בית אביה, ירדה לרחוץ:

12. דף על הדף מגילה דף יג עמוד א

ואכן אם שייך דין טבילה של גירות קודם מ"ת, ראיתי בתדושי מרן רי"ז הלוי שמביא מחלוקת בזה וכתב (ע"פ וכי יגור אתך גר ועשה פסח וגו') ח"ל עיין ברמב"ן (פ' בהעלתך) שכתב דקאי זאת על פסח מצרים, ולפי"ז הרי מבואר להדיא בכתוב דדין גרות היתה גם קודם מ"ת, וכ"ה מבואר מהא דאיתא בתוספתא פסחים (פ"ה) אחד פסח מצרים ואחד פסח דורות מי שהיו לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו מעבכין אותו מלאכול בפסח, הרי דגם בפסח מצרים היתה נוהגת טבילה לשפחות דהיינו גרות. וכ"ה מוכרח גם מהא דאיתא ביבמות (דף ק') אלא מעתה גבי אברהם דכתיב להיות לך וגו' ולזרעך אחריך התם מאי קא מזהר ל'י' רחמנא, הכי קאמר ל'י' לא תנסיב נכרית ושפחה דלא ליזיל זרעך בתרה, הרי דאיכא נכרית ואיכא ישראלית אף שאינה מזרע אברהם, ובע"כ ע"י גרות. ועיין בע"ז (דף ל"ו) זנות נמי בבית דינו של שם גזור, דכתיב ויאמר יהודה הוציאוהו ותשרף, אלא דאורייתא נכרי הבא על בת ישראל וכו', הרי דתמר היתה בת ישראל, ובע"כ הוא זה ע"י גרות, דהרי לא היתה מזרע אברהם, וכ"כ להדיא בפירוש"י בסוטה (דף י"ב) על בת פרעה שירדה לרחוץ וכו' ופירש"י שם לטבול שם לשם גרות עכ"ל. אולם בתוס' שבת (דף קל"ה ע"ב ד"ה כגון) כתבו להדיא דדין טבילה של גרות שייך רק לאחר מ"ת יעו"ש בדבריהם, וצ"ע. עכ"ל. ובהו יש להוסיף במש"כ האמרי ברוך הג"ל דשייך טבילה אף לפני מ"ת, דהו כבר לבני יעקב מצות נוספות על ז' מצות, ויש להרחיב זה אף מאברהם, וכמ"ש מיבמות אלא מעתה גבי אברהם דכתיב להיות לך וגו' ולזרעך אחריך דלא תנסיב נכרית....

גם בספר מרפסין איגרא (ע' רסא - ב) עמד בהנ"ל דאיך הי' כאן טבילה לשם גירות וכפרש"י, והרי טבילת גר צריכה להיות בפני שלושה, כמובא במסכת קידושין (סב, ב), ואיך אם כן, הועילה לה טבילתה לשם גירות?

ועוד קשה, הרי קודם מתן תורה היה על כולם תורת בני נח, ואם כן מה שייכת טבילה לשם גירות?

ותירץ הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א, דהגירות לפני מתן תורה נועדה להיכנס לזרע המיוחס, זרע אברהם יצחק ויעקב. כלומר: אף אם נאמר שלכולם דין בני נח היה, אך מכל מקום ברור שהיה קיים זרע מיוחס שממנו המשיך והתפתח כל עם ישראל, ולצורך כך התגיירה בת פרעה. ולפ"ז לא יועילו שלושה, שהרי גם השלושה עצמם בני נח הם מבחינת מצוות, ולכן מהני אף שלא בפני שלשה.

עוד תירץ בזה הגאון ר' שמחה זיסל ברוידא ז"ל: בני אברהם יצחק ויעקב נצטוו בכמה מצוות נוספות על בני נח, כמו גיד הנשה וכיו"ב, ולצורך קבלת עול אותן מצוות נוספות שייך להתגייר ולעבור מדרגת בן נח רגיל לדרגת חיוב גבוהה יותר. אכן, בפני שלושה לא צריך, שהרי על הרכבו של בית דין עדיין לא נצטוו גם בני אברהם יצחק ויעקב, וא"כ לא קיים מושג כזה של שלושה שהם בית דין, ולכן טבלה בת פרעה והתגיירה גם ללא בית דין.

13. שו"ת הרמ"א שאלה קיח

נתבקשתי מהזקן מוכה אלהים ומעונה הניכר בשערים כמר אשר הנקרא אנשיל טייזינגר לחוות לו דעתי אם אפשר שבן בתו יוכל לומר לו קדיש אחרי מותו מאחר שהוא גדלו בביתו והשכיר לו רבי והביאו לחיי עוה"ב. ואמרתי לו כן וביקש ממני להורות לו בכתב כדי שיהיה לכן בתו לראיה בכל מקום אשר ילך. ... כ"ש דכמר אשר הנ"ל גדל היתום תוך ביתו ואמרו במסכת סנהדרין פרק כהן גדול כל המגדל יתום בתוך ביתו כאילו ילדו ולמדו שם מפסוקים הרבה וכ"ש שהביאו לחיי עוה"ב ששכר לו רבי ללמדו ואמרו דכבוד רבו הוא קודם לכבוד אביו שזה מביאו לחיי עוה"ז וזה מביאו לחעה"ב כ"ש בכמר אשר זכולוהו איתנהו ביה שבן בתו יאמר עליו קדיש כשאר אבליים ...

14. שערים מצויינים בהלכה

ממש כמו שאר בניו. ובשו"ת חתם סופר (סי' קסד) כתב, אם היתום הזה רוצה לומר קדיש אחר האב המגדלו, ואבליים האחרים מעכבים בטענתם שהוא אינו בן ממש, שיכולים לעכבו, אבל יאמר עוד מזמור של תהלים, דעל זה אין להם כח למנעו. ועוד יש לדון אם לקרוא אותו לס"ת בשם אב המגדלו, עי' מש"כ בשמ"ב (ח"א סי' כג סק"ט) בשם החתם סופר שמצדד דיכולים לעשות כן, ויש שחוששים שיהיה ספק לענין שמות בגט.

כל המגדל יתום ויתומה בביתו כאילו ילדו. כתב הרמ"א (ח"מ סי' מב סט"ו) אם כתב עליו בשטר "בני" לא הוי השטר מזויף. ובשו"ת שאילת יעב"ץ (סי' קסה) ובשו"ת חיים שאל (סי' מג) דנו לענין נחלה, שהמגדלו כתב בשטר "בני", אם הוא כבנו

15. ספר אסתר פרק ב

- (ה) איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני:
- (ו) אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנאצר מלך בבל:

16. פ' הגר"א (שם)

אמר כאן הגלה ג' פעמים אשר הגלה מירושלים אשר הגלתה אשר הגלה להודיע חיבת א"י עליו שבכל פעם חזר לירושלים והיה נגלה ג' פעמים וז"ש בגמרא שגלה מעצמו כלו' מדעתו שחזר לא"י משום כך נגלה פעם שנית וכן פעם שלישית

הצדיקים שנקראו הדסים וכו'. וצאגדה י"ל הטעם דהנה סינון ההדס הכשר שיש בו שלשה עלים יולאים וחד קינה (סוכה ל"ז ע"א), וכן הלדיקים יש בהם כמה ויני שלשה דצריס שהעולם "עוונד" וקייס עליהם, והם "תורה" ו"עבודה" ו"גמ"ח (אצות פ"א מ"צ) וכן "אונת" דין "שלוס" (אצות פ"א מ"י"ח) וכן "תשובה" ו"תפלה" ו"ולדקה" ו"נועזירין" את רוע הגזרה (פייטן), וכן יש בהם גי סיומניס עוציס "רהמניס" "צייסניס" "גווליי" "חקדיס" (יצמות ע"ט ע"א), וכן נקראיס "עס" "תליתאי" (שצת פ"ה ע"א), וכל שלשה דצריס הללו יולאים וחד קינה דהיינו וולז אחד, לאחד חלקינו שצטמיס וחרץ, כמלך שהס דומין להדס כשר ולא להדס שוטף) ומכאן י"ל היינו דלית' (כתובות י"ז ע"א) אמרו עליו על ר' יהודי זר חילעאי שהיה נוטל צד של הדס, ונרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה עיי"ס, ולמה לזה נטילה צד של הדס, וכן שוחה ונה זו עושה, ולפי ונה שפיי י"ל לרמז ולהראות להס לחתן וכלה שנמלך בהס שצח גדול של כל גי דצריס הנאמריס לעיל כהדס: **רבן** הוא אומר והוא וגוי. צענין נציאות זכרי

18. מהרש"א על מגילה דף יג/א

אסתר ע"ש שהיה מסתרת דבריה שנאמר אין אסתר מגדת את עמה וגו'. עשתה כן כדי שלא יתקנאו בה וז"ש ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה כמפורש לעיל דכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו ובתרגום נתנו טעם אחר:

19. תורה תמימה/ביאורים/ על אסתר פרק ב פסוק טו

<לא> יש לפרש הרמז בזה ע"פ מ"ש בסנהדרין ק"ח א' אף על נח נחתך גזר דין המבול אלא שמצא חן בעיני ה' כמש"כ ונח מצא חן, והבאור דשם חן יונח על דבר שעל האמת אין שוים בה, וזו גם כונת הדרשה בברכות ז' א' ותנותי את אשר אחון - אע"פ שאינו ראוי לכך, ובספרי פ' נשא דרשו ויחונך - שיתן לך מתנת חנם, וזו היא גם כונת נוסח ברהמ"ז הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים - קבץ את כל מיני היותו, ולפי"ז אחרי שהכתוב מעיד שהיתה יפת תואר וטובת מראה א"כ הלא באמת ראויה שיכירה כולם לטוב, וא"כ לא יונח על זה לשון חן [1] ומטעם זה דריש ר' יהושע בן קרחה בסמוך פסוק י"ז שירקרת היתה ורק מצאה חן, אבל להדורש הוזה לא ניחא ליה בזה, אחרי שהפסוק מעיד מפורש שהיתה יפ"ת וטובת מראה], [2] ולכן דריש שנדמתה לכל אחד כאומתו, וזה ודאי דבר שאינו, שהרי רק מאומה אחת היא, אלא ודאי מפני שמצאה חן:

20. ספר יערות דבש - חלק שני - דרוש ב

והנה בכיבוד אב ואם אמרו חז"ל [קידושין לא ע"ב] אשרי מי שלא חמאן, והיינו כי כבר אמרו [שם] כי אי אפשר לקיים מצות כיבוד כראוי, ולא יגיע אדם עד תכליתה בכל דקדוקיה, אמנם אם אין לו אב ואם, והוא מצטער על זה שאין לו אב ואם כדי לקיים מצות כיבוד, א"כ יש לו שכר מה' כאילו קיימה בתכלית הקיום ותכליתו של המצוה בלי חיסור כלל, לכך אמרו אשרי מי שלא חמאן:
והנה כל כחו של עמלק מזרעו של עשו, הוא זכות של כיבוד אב ליצחק, שמאוד נהג בו כבוד כנודע [ילק"ש ח"א רמז קט"ו], וא"כ מי שיבוא לבטל זכותו וכוחו, צריך שתהיה לו גם כן מצוה זו של כיבוד בלי פקפוק, ומי הוא זה גבר שיש בידו מצוה זו בשלימות, ומי הוא שחף מפשע ולא יהיה פוגם בכבוד אביו בכל דהוא, עד שבאתה הדסה אסתר שאין לה אב ואם כלל, והיא היתה תמיד מצטערת שלא היה סיפוק בידה לקיים מצות כיבוד, אם כן יחשב לה לצדקה כאילו קיימה אותה בתכלית השלימות, וא"כ יש בידה ג"כ מצות כיבוד לקום נגד זרעו של עשו, ולכך להכניע להמן - בנו של עשו שזכות כבוד בידו - הוצרך אסתר, שהיתה יתומה מאב ואם, וזהו שאמר הקב"ה, אתם אמרתם יתומים היינו ואין אב, רוצה לומר שתמה זכות אבות, הגואל שאני מקים תהיה אסתר, שעל ידי כך שאין לה אב ואם, תנצח להמן... והנה אמרו [ב"ר צט. ב] אין

זרעו של עשו נופל אלא ביד זרעה של רחל, והטעם כבר אמרנו פעמים רבות בכמה דרשות אשר על ידי זה יבינו כמה דברי חז"ל, והוא כי עשו יש לו שכר כיבוד, אבל איך יתכן כיבוד ששלח אליפז אחרי יעקב להורגו, והלא היה צער גדול ויגון ליצחק במיתת בנו אשר ברכו טרם ששלחו, וא"כ איך היה לבבו לכבד אביו ולא חס על צערו ואבלו ויגונו לחשוב מחשבות להרוג אחיו, וזהו שצווה הכתוב [עובדיה א, י] מחמס אחיך יעקב תכסך בושה, **אבל בעו"ה גם שבטי י-ה לא עמדו בזה, ומכרו יוסף ואמרו לאביהם טרף טורף יוסף, ולא חסו על צערו ואבלו, אך יוסף ובנימין לא היתה ידיהם במעל הזה, ולכך אין עשו נופל אלא ביד זרעה של רחל, כי למולם אין לו זכות כיבוד כמש"ל:**

21. משך חכמה על בראשית פרק לב פסוק ו

בתנחומא ריש וישלח ואריה: זה יהודה, כבקר: זה יוסף, יאכל תבן: זה עשו כו', יעו"ש. נראה דאמרו (בבא בתרא כג: ב"ר עג-ה) **אין זרעו של עשו נפל אלא ביד זרעו של רחל ופירשו משום דעשו בא בכח כבוד אב שכיבד את יצחק וזרעו של רחל לא צערו את יעקב**, והנה אמרו (סנהדרין ו: ו) כל המברך את הבוצע זה יודא נאץ ה' שיהודה גרם צער לאביו במכירת יוסף לכן וירד יהודה מאחיו שנדוהו (שמות רבה מב-ב) לכן כאשר לעתיד יתוקן חטאו של יהודה יתקיים ואר' כבקר יאכל תבן שגם יודא יאכל בית עשו.

22. בן יהודע על מגילה דף יג/א

ברם מקשים היתכן אסתר המלכה ע"ה שהיתה חכמנית ונביאה תחוש שמא תטעה ביום שבת ותתבלבל, עד שהוצרכה לעשות סימן לעצמה בנערות. ונראה לי בס"ד ודאי לא היתה חוששת פן תטעה ותתבלבל בימים שלא תדע איזה יום שבת, אלא הוצרכה לסימן זה של הנערות, מפני כי המלכה דרכה לישב בהיכלה, ולפעמים יהיה חורף וקור גדול שלא תוכל לצאת מן חדר היכלה חוצה לראות אויר שבחוץ, אלא תהיה מוכרחת לישב לפני ולפנים ולכן חששת אולי יהיה בין השמשות ולא תרגיש ותבא לידי חילול שבת חס ושלום, לכן עשתה תקנה זו של שימוש הנערות, כפי סדר שבעת ימי השבוע, שכל אחת תעמוד ביומה לפניה מבעוד יום קודם בין השמשות, ובעת שתבא הנערה המיוחדת ליום שבת ותעמוד לפניה, אז תדע כי עתה קרוב הוא לבין השמשות, כי הנערות הם עומדות בחוץ וראות השמש, וכל אחת תבא סמוך לשקיעת החמה בזמנה, ואפילו ביום מעונן תוכל לידע:

23. תוספות על מגילה דף יג/א

קדלי דחזירי. וח"ו היא לא היתה אוכלת:

24. בן יהודע על מגילה דף יג/א

מיהו נראה לי בס"ד קדלי דחזירי אינו רוצה לומר בשר חזיר, אלא היה מאכילה מוחא דג הנקרא שבוטא, כי יתכן זה יועיל ליופי ועדון בשר האדם הרגיל בו, והיינו דאיתא בחולין דף ק"ט ע"ב אמרה ילתא לרב **נחמו כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה אסר לן** דמא שרא לן כבדא שהוא כולו דם קרוש, וטעם דם יש לו, אסר לן נדה שרא לן דם טוהר, אסר לן חלב בהמה שרא לן חלב חיה, **אסר לן חזיר שרא לן מוחא דשבוטא, פירש רש"י מוח של דג ששמו שבוטא טעמו חזיר יעויין שם, ולכן לזה למוחא דשבוטא קרי ליה קדלי דחזירי, קדלי רוצה לומר עורף, דהיינו הפך החזיר זה אסור וזה מותר אף על גב דטעמא חדא אית להו:**

25. ספר שפתי חכמים

והרבה חונות זה אחר זה: **לכל** אי ואי נדמנו לו כאומתו. וזוהי כחכה אכחר טעם לאחסורו, למה אינה ונדת את ענה ואת נוולדה, סהרי נדמנו לו לכל חוניה. ועוד שזוהי נחצנז אחסורו נעייני כל חוניה ולסון שנולכותו, כי כל חוניה שונה, שצחר וכתן כחר נולכות על ראש נח חוניה. ואפשר שגם

26. בן יהודע על מגילה דף יג/א

מלמד שלכל אחד ואחד מרואיה נדמית לו מאומתו. מקשים למאי איצטריך נס זה מאחר שהיה לה חן גדול בעיני כל אדם. ופירש בני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו כדי שלא יעשו למלך הכרח מסברא לומר שהיא יהודית, מאחר

שלקחה מביתו של מרדכי, אלא אדרבה כל אחד מרואיה יעשה הכרח שהיא מאומתו לפי השערת שכלו, וגם הועיל נס זה שלא יתקנאו בה השרים, אלא כל אחד יאמר אחות לנו בבית המלך וירצה בקיומה, עכ"ד נר"ו:

27. בן יהודע על מגילה דף יג/א

שם בקש לטעום טעם בתולה טעם. קשה איך יעשה הקב"ה נס בשינוי הטבע להנאתו של אותו רשע תמיד בכל עת ועת, הן אמת כדי לחבב בזה את אסתר בעיניו, אך רבוי נסים הפך הטבע תמיד, אין ראוי לעשות בשביל תועלת קטנה כזו כדי לחבב יותר, והא בלאו הכי היא חביבה בעיניו מאד ואין צריכה לכך. ונראה לי בס"ד כיון דלפי דעת הזוהר ורבינו האר"י ז"ל היתה השידה משמשת עמו א"כ אין בזה השינוי חידוש הפך הטבע לשנות טעם הביאה כפי רצונו, כי השד טבעו להשתנות בכל רגע כאשר ירצה, וכמו שאמרו ז"ל [יומא ע"א ע"א] על פסוק [במדבר י"א ח'] לשד השמן:

28. בן יהודע על מגילה דף יג/ב

ומאי צניעותא דהויא ברחל דכתיב ויגד יעקב לרחל וכו'. קשה מה שמסרה הסימנים אין זה ענין צניעות אלא זהו ממתד הרחמנות וגמילות חסד. ונראה לי בס"ד דמסירת הסימנים לא הועילה אלא על ידי הצניעות שלה, דמנהגו של עולם אין הנשים והבתולות מסתירות עצמן מאנשים הקרובים שלהם, וכל שכן רחל שכבר קדשה יעקב אבינו ע"ה בשבע שנים, וכבר ראה אותה פעם אחת בצאן ודבר עתה ארוכות וקצרות, אך היא מרוב צניעותה לא ראה אותה יעקב אבינו ע"ה אפילו פעם אחת אחר אותה הפעם שדבר עמה בצאן, לא בבית אביה ולא בחוץ, כי מאותו הפעם לא היתה יוצאה מחוץ לבית כלל, וכאשר יזמן שיבא יעקב אבינו ע"ה לבית אביה בשביל איזה עסק לצורך הצאן, לא היתה נראית לפניו ולא היה רואה, וזו הצניעות סיבבה שמסירת הסימנים לאחותה עשו פרי, והועילו לאחותה שלא ירגיש בה יעקב אבינו ע"ה, יען שאם היה יעקב אבינו ע"ה רואה אותה בבית אביה בתוך משך השבע שנים, אע"פ שבאותה הלילה של החופה שלח לבן תינוקות וכיבו הנירות, ונכנס יעקב אבינו ע"ה לחדר בחושך, ולא היה אפשר שידליק הנר לראות, כי אותה לילה היתה ליל שבת, וכאשר הבאתי בדרשותי על התורה בשם גורי האר"י ז"ל, עם כל זה ודאי אי אפשר שיהיו רחל ולאח דומין זו לזו בקומה ועובי הגוף, על כן אם לא ראה פניה היה מרגיש באחיזתו בה בגופה מצד הקומה ועובי הגוף ומה היו מועילין הסימנים, אך הואיל והיתה צנועה שלא ראה אותה כל אותם משך שבע שנים לא הכיר בשיעור קומתה ועוביה וכמותה, ולכן הועילו הסמנים ללאה, ובא עליה בחשבו שהיא רחל, ונמצא שהצניעות היא השלימה פועל הטוב של מסירת הסימנים:

29. ספר שפתי חיים (מועדים עמ' 18-19)

ב. ביטול ה"אנוכיות"
"אנכי עומד בין ה' וביניכם" (ואתחנן). המליץ אחד מגדולי ישראל: החוצץ בין ה' ובין ישראל הוא ה"אנכי"/
שזה שורש כל המדות הרעות, כאשר אדם רואה הכל מנקודת מבטו שלו: "מה יש לי מזה?" כאשר ילמד אדם להקטין ולהאפיס את הרגשת ה"אנכי" כאשר אדם יהא מודרך מהמבט: "מה ה' רוצה ממני" איזו תועלת תצמח מזה לקדוש שם שמים? אזי הוא מסיר את מחיצת ה"אנכי" בין שכלו ללבו, בין פנימיותו להכרותו ואז יעבוד את ה' בטהרת הלב.
במס' מגילה (יג): "בשכר צניעות שהיתה ברחל" וכו' מה היתה הצניעות של רחל? שלא גלתה ליעקב. נשאלת השאלה מה הצניעות בזה? והתשובה שהצניעה את ה"אנכי" שלה, ולא התחשבה ברצונותיה ובחישוב התועלת שלה אלא מה כאן רצון ה'.

ג. עבודת ה' של פנימיות

המהר"ל מסביר שהצנעת המעשים מוכיחה שעבודת ה' של הצנוע היא פנימית ונעשית על צד הרוחניות. פנימיות פרושה שכל הפניות בכל המעשים יהיו רק לשם הקב"ה... כגון: בשעת לוייה של אדם גדול, בנשיאת הארון יש דחיפות נוראות, הדבר נבוע מחיצוניות, שאדם חושב שדוקא הוא צריך לשאת את הארון, אך לפי פנימיות הדברים מה הנפקא מינה אם אחר ישא? – הצנועין מושכין ידיהן!

30. תוספות מסכת מגילה דף יג עמוד ב

וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי - ואם תאמר והא לא הי' שם הבחנת שלש' חדשים שהרי בכל יום היה אותו רשע מצוי אצלה וי"ל שהיתה משמשת במוך.

31. טורי אבן מסכת מגילה דף יג עמוד ב

וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. הקשו התוס' והא לא היה שם הבחנה ג' חדשים שהרי בכל יום היה אותו רשע מצוי אצלה. ותירצו שהיתה משמשת במוך (סא). מיהו באגדה אמרינן שדריוש האחרון שבנה את הבית היה טהור מאמו וטמא מאביו שהיה בנה של אסתר מאחשורוש אלמא נתעברה ממנו ולא שמשה במוך. ואפשר לומר דודאי בשעת שימושו של אותו רשע היתה יריאה לשמש במוך אלא בשעת שימוש מרדכי היתה משמשת במוך משום הבחנה כדי שלא תתעבר ממרדכי: (השמטות)

32. דף על הדף מגילה דף יג עמוד ב

בגמ': וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי וכו'. כתב המהרש"א דרך למרדכי טבלה ולא לאחשורוש, שהרי בא עליה כל יום. והנה בסנהדרין עה: הקשתה הגמ' דאסתר דפרהסיא הוה, ואמאי לא מסרה נפשה, ובתוס' שם דדוקא משום דפרהסיא הוה פריך ולא משום ג"ע דאשת איש, דכיון דלא עשתה מעשה ליכא דין יהרג ואל יעבור. והבעה"מ מפרש דהגמ' ס"ל שלא היתה אשת מרדכי, ולכן מקשי רק משום דפרהסיא הוה, והקשה הפנ"י (בתשו' סי' מ"ד) דמ"מ לפרוך משום שהיתה נדה כמבואר הכא, והוכיח מכאן דליכא דין יהרג וא"י באיסור נדה, דקיל משאר עריות.

אמנם בשו"ת אור גדול (סי' א') דחה דבריו, דשפיר טבלה אף לאחשורוש שלא תעבור איסור נדה, ומדייק כן מרש"י שכתב דטבלה משום נקיות, ואמאי לא פירש משום נדה, אלא ע"כ דאף לאחשורוש טבלה, ולעולם חייבת למסור נפשה משום איסור נדות. והכי ס"ל להגר"א יו"ד (סי' קצ"ה ס"ק כ'), וע"ע בב"י שם. ובחלקת יואב (ח"א סי' כ"ט) ס"ל כדברי הפנ"י דנדה אינה ביהרג ואל יעבור, אלא דדחה הראי' מהכא, דלעכו"ם ליכא איסור נדות כלל, דהאיסור הוא משום טומאה, ואין טומאה לעכו"ם. (קובץ קול התורה קובץ מ"ז ע' ז')

33. ספר בראשית פרק כה

(לד) ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבן עשו את הבכרה

34. ספר אסתר פרק ג

(ה) וירא המן כי אין מרדכי כרע ומשתחוה לו וימלא המן חמה:
(ו) ויבן בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי

35. ילקוט שמעוני אסתר - פרק ג - רמז תתרנז

ויבן בעיניו לשלוח יד וגו'. אמר לו הקב"ה בזה בן בזה ויבן עשו את הבכורה. ויבן בעיניו, הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד...

36. תרגום יונתן על מגילת אסתר פרק ג פסוק ו

והוה חוך קדמוי לאושטא ידוי למקטול ית מרדכי בלחודוהי ארום חויאו ליה דמרדכי אתי מן יעקב דשקל מן עשו אבא דאבוי דהמן ית בכורתא וית ברכתא ויהודאי אינון עמא דמרדכי ובעא המן לשיצאה ית כל יהודאי די בכל מלכות אחשורוש עמא דמרדכי:

37. ספר אסתר פרק ט

(טו) ויקהלו היהודיים אשר בשושן גם ביום ארבעה עשר לחודש אדר ויהרגו בשושן שלש מאות איש ובבזה לא שלחו את ידם: (טז) ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם ונוח מאיביהם והרג בשנאייהם חמשה ושבעים אלף ובבזה לא שלחו את ידם:

38. מצפה איתן מסכת מגילה דף יג עמוד ב

ולא היה יודע שבז' באדר מת ובז' באדר נולד. מקשים דאפי' ידע שנולד ג"כ באדר מ"מ שפיר שמח דכיון דסופו שמת בו ריע מזלו ומאי אהני מאי דנולד בו. וי"ל ע"פ מ"ש בירושלמי ספ"ג דר"ה דע"פ המזל אין אדם מת ביום שנולד בו וכתב המפרש דמה"ט הצדיקים מתים באותו יום שנולדו להראות שהמזל אין שולט בהם אלא הם תחת השגחת ה'. וא"כ אי הוה יודע המן דמשה נולד ג"כ ביום שמת לא היה שמח דע"כ אין זה מרוע מזל אלא בהשגחת ה'.

39. דף על הדף מגילה דף יג עמוד ב

בגמ': ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד. כתב במשך חכמה על הפסוק (אסתר ט, לא) לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם. כוונת הכתוב לפי שאומות העולם במנין הימים מונים את היום והלילה שאחריו ליום אחד, וגזירת המן היה על יום י"ג והלילה שאחריו, וגם הגס היה ביום י"ד והלילה שאחריו. אבל כיון שבתורת ישראל היום הולך אחר הלילה שלפניו, לכך שלח ספרים לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם, בזמניהם של היהודים שהיום הולך אחר הלילה. וזה הטעם שאמרו בירושלמי מגילה (ה, א) דסעודת פורים שחל להיות בשבת מאחרין, דמאחרין לליל ט"ו שהמנוחה היתה בזמן הגס בו, ולא שייך להקשות על זה שהרי כתוב 'ולא יעבור' שמשם למדים שפורים לא נדחה לאחר זמנו. לפי זה יתבאר יפה מה שאמרו בגמרא מגילה (י, ב) שהמן חשב שבז' באדר מת משה רבנו ולכן הורע מזלם של ישראל בחודש אדר, ולא ידע שבז' באדר מת משה ובז' באדר נולד משה.

הסבר הדבר הוא לפי שמשנה נולד בליל ז' אדר, שהרי אמרו בגמרא סוטה שבלידתו נתמלא הבית כולו אורה, אם כן היתה לידתו בלילה. ונפטר בעצם היום בז' באדר. לכן חשב המן דלפי שהיום מתחיל מהבוקר והלילה אחריו, אם כן נולד בששה באדר ומת בשבעה, שהרי ליל ז' שייך לו' אדר. אם כן הורע מזל ישראל בכך שנסתלק משה בז' באדר. ולא היה יודע שבז' ביום נולד, שהיום מתחיל מהלילה שלפניו, לכן נפטר ביום לידתו, שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים, ולא נפטר באדר מחמת מזלם הרע, כיון שסוף אדם למות, ומתחילת לידתו נגזר עליו שימות באותו יום. אבל לפי טעותו שנולד בו' ונפטר בז' יש בכך סימן רע לישראל בפטירתו. אולם האמת שנולד בז' ונפטר בז' שאז מלאו ימיו ושנותיו, ומזה שנולד באדר יש בכך סימן טוב לישראל שנולד בו מושיען.

ובשיח יצחק להגאון ר' יצחק פלקסר ז"ל (סי' ט"ו) מוסיף, שבדרך הלצה יש לפי זה ליתן סמך להמסופר על הגאון רבי יהונתן אייבשיץ שהשיב לכוזר אחד ששאלו מדוע בכל חגי ישראל נוהגים לחגוג את הלילה והיום שלאחריו, ואילו בפורים נוהגים להתחיל את הסעודה ביום ולהמשיך ללילה שלאחריו. השיבו הגאון, גם אתם בכל חגיכם חוגגים היום והלילה שלאחריו, ואילו בחג המולד אתם חוגגים בלילה שלפניו. אלא המשיך רבי יהונתן, לכל המנהגים יש טעם, פורים שלנו קיבלנו מיד גויים בזכות המן, לכן נוהגים אנו בו כמנהג הגויים. וחג המולד שלכם מיד ישראל קבלתם, לפיכך נוהגים אתם בו מנהג ישראל.

ולפי הנ"ל יש ליה אסמכתא, שכל טעותו של המן באה מחמת שחשב שהלילה הולך אחר היום, ולכן כשקבעו את הגס עשו גם כן לזכר זה שהסעודה תתחיל ביום ותמשך ללילה, ומנהג ישראל תורה.

40. ספר שפתי חכמים

ואת דתי הונלך אינס עושים דונפקי כולה סתא צסה"י ופה"י. לכאורי האיך הוה צכלל "ופה"י, ואת דתי הונלך אינס עוסיק, וי"ל דלכאורי לונה אנה דוקא פה"י, "פסקה" היום ולא הזכיר יום טוב אחר וננועדי ישראל, וי"ל ונשוס דפסקה הוה זונן חירותינו, כולנו נקובין בני חורין ואזונריס הללו עבדי הי ולא עבדי פרעה ולא עבדי אשכנז, עיי' (לקינן י"ד ע"א), כנלא זזה "דונפקי" כולה "סתא" צסה"י צאונריס פסקה היום, הכי "ואת דתי" הונלך "אינס" עוסיס

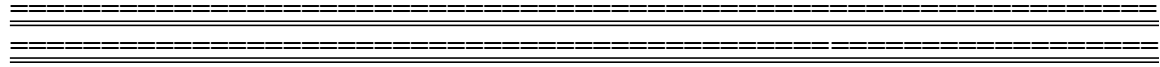
41. מרומי שדה מסכת מגילה דף יג עמוד ב

שם. גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידי המן לשקול כו' לפיכך הקדים שקליהם לשקליו כו'. ולכאורה הוא פלא, שהרי היא מצות עשה לדורות שיהא תרומת הלשכה, כדאי' במס' מנחות דף ס"ו, תשמרו מתרומת הלשכה. וגם אחרי מעשה המן יש מצות עשה זאת. אבל באמת בארץ ישראל שהיתה הפרנסה של ישראל בזכות עבודה ודאי שהיתה מצוה זו. משא"כ במדבר שלא נתפרנסו ישראל אלא בזכות התורה, ובזכות משה ירד המן. ומשו"ה כתוב הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה, וכדאי' בחגיגה דף ו'. וא"כ קשה

שפיר על מה צוה הקדוש ברוך הוא בפעם הראשונה את מצות מחצית השקל. ועל זה יישב ריש לקיש מפני שהי' גלוי וידוע לפניו כו'.

42. דף על הדף מגילה דף יג עמוד ב

בגמ': אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו. בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' רצ"ג) מבאר בזה הטעם המנהג לתת מחצית השקל עוד לפני פורים כדי להורות שבזכות זה נצלו מגזירת המן, והוסיף לבאר עוד טעם ומנהג זה, כדי שלא יטעו לומר דיוצאים בזה חובת מתנות לאביונים ויבואו לגרע כח עניים, וגם כדי לצאת ידי חובת אגרא דתעניתא.

1. תוספות על כתובות דף ג/ב

ולדרוש להו דאונס שרי. וא"ת והא אמרינן בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין עד. ושם) על כל עבירות יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וג"ע וש"ד [1] ותירץ ר"ת דאין חייבין מיתה על בעילת מצרי דרחמנא אפקריה לזרעיה דמצרי דכתיב (יחזקאל כג) וזרמת סוסים זרמתם ומייתי ראייה דפריך בפ' בן סורר ומורה (שם): הא אסתר פרהסיא הואי ולא פריך והא אסתר גילוי עריות הוא משמע דמשום עריות לא הוה מיחייבא ומתוך כך התיר ר"ת לבת ישראל שהמירה ובא עליה עובד כוכבים לקיימה לאותו עובד כוכבים כשנתגייר דלא שייך למימר אחד לבעל ואחד לבעל בביאת מצרי דהויה כביאת בהמה [2] ואין נראה לריב"ם דהא ע"י ביאת עובד כוכבים נאסרה לבעלה כדאמר הכא דאיכא פרוצות ובפ' האשה שנתארמלה (לקמן כו: ושם) גבי האשה שנחבשה בין העובדי כוכבים אמרי' דברצון אסורה לבעלה ואמר נמי במגילה (דף טו.) כאשר אבדתי אבדתי כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך אלמא לגבי בעלה לא חשיבא בעילת מצרי כביאת בהמה והוא הדין לבעל אע"ג דאין זנות לבהמה ואין ביאת בהמה פוסלת ואוסרת כדאמרי' בפ' הבא על יבמתו (יבמות נט:): ביאת מצרי הויה ביאה וכי אפקריה רחמנא לזרעיה הני מילי לענין דאין לו חיים וזרעו חשוב כזרע בהמה ויש לומר דהכי פריך ולדרוש להו דאונס שרי לפי שהאשה היא קרקע עולם ולא עבדה מעשה כדמשני בפרק בן סורר ומורה אסתר קרקע עולם היתה והא דלא פריך התם גילוי עריות הויה דפשיטא ליה דאיכא לשנויי קרקע עולם היא ואין לה למסור עצמה אבל לענין חילול השם לא היה נראה לו שיועיל טעם דקרקע עולם ומשני קרקע עולם היתה ואפילו חילול השם ליכא...

2. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף י/ב

רבי שמואל בר נחמני פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס תחת הנעצוץ תחת המן הרשע שעשה עצמו עבודה זרה דכתיב ובכל הנעצוצים ובכל הנהלולים יעלה ברוש זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים שנאמר ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמינן מרי דכי

3. רמב"ן על שמות פרק ל פסוק כג

ואולי נאמר שהצריך הכתוב להיותו חפשי, לומר שיוקח מן הצבי שהוא בהיותו חפשי מתהלך בין ערוגות הבשמים ומתענג כרצונו, כי כאשר ילכד ויעמוד ברשות אדם לא יעשה מור כי אם מעט ואיננו מבושם וזה דבר ברור:

4. דרשות חתם סופר, דרוש לח"ק ער"ת אדר, תק"ט לפ"ק

והכוונה בהחזרה למוטב הוא שקבלו תורה מרצון כידוע... והנה אחז"ל [שם י:]: כי שמו של מרדכי הוא ראש לכל הבשמים מר דרור מתרגמי' מרי דכיא, ומה ענין לזה. וי"ל דרמז לנו צורך הנס ותקפו כי כ' רמב"ן מר דרור היינו שילקטו המור מחיה שהי' דרור לנפשה ולא יצודו חיה וישימו בסד רגלה אעפ"י שאז הי' המור יותר קל למצוא מ"מ אינו בטוב כ"כ אם אין החי' שלטה בנפשה כרצונה ע"ש [פי' כי תשא]. וזהו בעצמו רמז לקיום תורה ומצות של ישראל באונס היו מע"ט ההמה נחשבי' אצל הקב"ה כמור של חי' חבושה באסורים, משא"כ מנס אחשוורוש ואילך שעשו מרצונם הי' כמור דרור לכן נקרא מרדכי ע"ש עיקר הנס כי רצה הקב"ה בזה התכלית שתהי' התורה מקובלת ברצון נפשם בדלא אניס...